BAŞKASININ ADINA HAC YAPMAK

﴿ الإنابة في الحج ﴾

[Türkçe – Turkish – تركي]

Hazırlayan

Muhammed Şahin

Tetkik : Ali Rıza Şahin

2009 - 1430

islamhouse.com

﴿ الإنابة في الحج ﴾

« باللغة التركية »

إعداد

محمد بن مسلم شاهين

مراجعة: علي رضا شاهين

2009 - 1430

islamhouse.com

بسم الله الرحمن الرحيم

عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: كَانَ الْفَضْلُ رَدِيفَ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَجَاءَتِ امْرَأَةٌ مِنْ خَشْعَمَ، فَجَعَلَ الْفَضْلُ يَنْظُرُ إِلَيْهَا، وَتَنْظُرُ إِلَيْهِ، وَجَعَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَصْرِفُ وَجْهَ الْفَضْلِ إِلَى الشِّقِّ الْآخَرِ، فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللهِ! إِنَّ فَرِيضَةَ اللهِ عَلَى عِبَادِهِ فِي الْحَجِّ أَدْرَكَتْ أَبِي شَيْخًا كَبِيرًا، لَا يَثْبُتُ عَلَى الرَّاحِلَةِ، أَفَأَحُجُّ عَنْهُ؟ قَالَ: نَعَمْ. وَذَلِكَ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ.)) [رواه البخاري]

Abdullah b. Abbas'tan -Allah ondan ve babasından râzı olsun- rivâyet olunduğuna göre o şöyle demiştir:

"el-Fadl b. Abbas, Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in terkisinde bulunuyordu. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-'e Haş'am kabilesinden bir kadın (fetvâ istemeye) geldi.Derken el-Fadl kadına, kadın da el-Fadl'a bakmaya başladılar. Bunun üzerine Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- el-Fadl'ın yüzünü öbür tarafa çevirmeye başladı.

Kadın:

-Ey Allah'ın elçisi! Allah'ın hac hususundaki farz emri babama yaşlı iken erişti. Deve üzerinde bile duracak halde değildir. Onun yerine hac yapabilir miyim? diye sordu.

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-:

- Evet! (Onun yerine hac yapabilirsin), buyurdu. Bu olay da Vedâ haccında idi."[1]

AÇIKLAMA:

"Radîf" kelimesi hayvanın üzerinde bulunan bir kimsenin arkasına oturan kimse anlamına gelir. Buna Türkçe'de "terkisine almak" denir.

İbn-i Mende'nin beyânına göre Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in terkisine aldığı şahısların sayısı otuz küsuru bulmaktadır.

Bu hadisin isnadında ihtilâf edilmiştir. Sahih olan görüşe göre hadis-i şerif mürseldir. Çünkü Vedâ Haccında Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-, İbn-i Abbas'ı âilesinin zayıf olanlarıyla birlikte geceleyin Müzdelife'den Minâ'ya göndermiş,kendisi de bayram sabahı

[1] Buhârî, hadis no: 1513

el-Fadl b. Abbas'ı terkisine alarak yola çıkmıştır.Bundan dolayı İbn-i Abbas -Allah ondan ve babasından râzı olsun- olayı gözüyle görmemiş, el-Fadl'dan işitmiştir.

İbn-i Abbas'ın olayı birkaç kişiden işitmiş olması da mümkündür. Yalnız kimden işittiğini bu rivâyette açıklamamıştır. el-Fadl -Allah ondan ve babasından râzı olsun- Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in amcası Abbas b. Abdulmuttalib'in oğludur.

Haş'am: Yemen'de bir kabilenin adıdır. Bir rivâyette soru soran kadının Cüheyne kabilesine mensup olduğu bildirilmiştir.

Soran erkek mi kadın mı ve aynı şekilde sorunun babaya mı anneye mi yahut da kardeşe mi âit olduğu hadisin muhtelif rivâyetlerinde muhtelif şekillerde beyan edilmiştir.

Bu konuda gelen hadis-i şeriflerden bazıları şunlardır:

عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: أَرْدَفَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْفَضْلَ بْنَ عَبَّاسٍ يَوْمَ النَّحْرِ خَلْفَهُ عَلَى عَجُزِ رَاحِلَتِهِ، وَكَانَ الْفَضْلُ رَجُلًا وَضِيئًا، فَوَقَفَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِلنَّاسِ يُفْتِيهِمْ وَأَقْبَلَتِ امْرَأَةٌ مِنْ خَثْعَمَ وَضِيئَةٌ تَسْتَفْتِي رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَطَفِقَ الْفَضْلُ يَنْظُرُ إِلَيْهَا وَأَعْجَبَهُ حُسْنُهَا، فَالْتَفَتَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَالْفَضْلُ يَنْظُرُ إِلَيْهَا فَأَخْلَفَ بِيَدِهِ فَأَخَذَ بِذَقَنِ الْفَضْلِ فَعَدَلَ وَجْهَهُ عَنِ النَّظَرِ إِلَيْهَا، فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللهِ! إِنَّ فَرِيضَةَ اللهِ فِي الْحَجِّ عَلَى عِبَادِهِ أَدْرَكَتْ أَبِي شَيْخًا كَبِيرًا لَا يَسْتَطِيعُ أَنْ يَسْتَوِيَ عَلَى الرَّاحِلَةِ، فَهَلْ يَقْضِي عَنْهُ أَنْ أَحُجَّ عَنْهُ؟ قَالَ: نَعَمْ.)) [رواه البخاري]

Abdullah b. Abbas'tan -Allah ondan ve babasından râzı olsun- rivâyet olunduğuna göre o şöyle demiştir:

"Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- bayram günü el-Fadl b. Abbas'ı kendi hayvanının terkisine almıştı. el-Fadl b. Abbas, güzel yüzlü, yakışıklı bir adamdı. Bir ara Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- kendisinden fetvâ soran kimseler için durdu, derken Has'am kabilesinden güzel bir kadın da fetvâ istemek için Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-'e doğru yöneldi. el-Fadl kadına bakmaya başladı. Onun güzelliğinden etkilenmişti. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- yüzünü döndüğünde el-Fadl kadına

bakıyordu. Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- eliyle el-Fadl'ın çenesinden tutarak yüzünü öbür tarafa çevirip kadına bakmasını engelledi.

Kadın şöyle dedi:

-Ey Allah'ın elçisi! Allah'ın hac husٍusundaki farz emri babama yaşlı iken erişti. Devesinin üzerinde duramıyor. Onun yerine hac yaparsam, haccı ondan sâkıt eder mi? diye sordu.

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-:

- Evet! (Onun yerine hac yapabilirsin), buyurdu."[1]

عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ عَنِ الْفَضْلِ بْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّهُ كَانَ رَدِيفَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَجَاءَهُ رَجُلٌ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ! إِنَّ أُمِّي عَجُوزٌ كَبِيرَةٌ، وَإِنْ حَمَلْتُهَا لَمْ تَسْتَمْسِكْ، وَإِنْ رَبَطْتُهَا خَشِيتُ أَنْ أَقْتُلَهَا، فَقَالَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: أَرَأَيْتَ لَوْ كَانَ عَلَى أُمِّكَ دَيْنٌ أَكُنْتَ قَاضِيَهُ؟ قَالَ: نَعَمْ. قَالَ: فَحُجَّ عَنْ أُمِّكَ.)) [رواه النسائي]

Süleyman b. Yesâr, el-Fadl b. Abbas'tan -Allah ondan ve babasından râzı olsun- naklettiğine göre, el-Fadl, Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-'in terkisinde idi. Bir adam Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem-'e gelerek:

- Ey Allah'ın elçisi! Annem ihtiyar bir kadındır. Bineğe bindirsem (üzerinde) duramaz. (Hayvanın üzerinde durabilmesi için) bağlasam ölür, diye korkuyorum, dedi.

Bunun üzerine Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-:

- Ne dersin? Eğer annenin bir borcu olsaydı onu öder miydin? diye sordu.

Adam:

- Evet, dedi.

Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-:

- Öyleyse annenin yerine hac yap, buyurdu."[2]

[1] Buhârî; İsti'zân; hadis no: 2

[2] Nesâî; Menâsik, hadis no: 13.

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ رَجُـلٌ: يَـا رَسُـولَ اللهِ! إِنَّ أَبِي مَاتَ، وَلَمْ يَحُجَّ، أَفَأَحُجُّ عَنْهُ؟ قَالَ: أَرَأَيْتَ لَوْ كَانَ عَلَى أَبِيكَ دَيْنٌ أَكُنْتَ قَاضِيَهُ؟ قَالَ: نَعَمْ. قَالَ: فَدَيْنُ اللهُ أَحَقُّ.)) [رواه النسائي]

Abdullah b. Abbas'tan -Allah ondan ve babasından râzı olsun- rivâyet olunduğuna göre, o şöyle demiştir:

"Adamın biri Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'e gelerek:

- Ey Allah'ın elçisi! Babam yapmadan öldü.Acaba onun yerine hac yapabilir miyim? diye sordu.

Bunun üzerine Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-:

- Ne dersin? Eğer babanın bir borcu olsaydı onu öder miydin? diye buyurdu.

Adam:

- Tabii, dedi.

Bunun üzerine Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-:

- Öyleyse Allah'ın borcunun ödenmesi daha önce gelir, buyurdu."[1]

Bu rivâyetlerin arasını bulmak için Şeyh Zeynüddin: "Bu soruların müteaddid defalar sorulduğunu" söylemiştir. Buna göre bir defa Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'e bir kadın babası adına hac edip-edemeyeceğini, başka bir zaman diğer bir kadın annesi adına, yine ayrı ayrı zamanlarda bir erkek annesi adına, diğer biri de babası adına üçüncü bir kimse de kardeşi adına hac edip-edemeyeceklerini sormuşlar demektir.Sünen sahiplerinin rivâyetlerine göre erkeklerden bu hususta soru soranlar Husayn b. Avf ile Lakît b. Âmir'dir. Kadınlardan soru soranların isimleri belli değildir. [2]

BAZI HÜKÜMLER:

1. Hayvan kuvvetli olmak şartıyla bir kimseyi terkiye almak câizdir. Bu iş, özellikle hac mevsiminde âdettir.Çünkü yollar kalabalık ve yürümek meşakkatlidir.Bir de hacca hayvan üzerinde gitmek yürümekten daha fazîletlidir.

2. İhramlı iken kadın yüzünü açabilir,aynı zamanda ihtiyaç duyulduğu zaman yabancı bir kadınla konuşmakta da bir sakınca yoktur. Ancak, yabancı bir kadının yüzüne şehvetle bakmak haramdır.

---

[1] Nesâî; Menâsik, hadis no: 11.

[2] Sünen-i Ebî Davud; hadis no: 100-101.

3. Âlim olan bir zâtın başkasında gördüğü kusurları mümkün mertebe değiştirmeğe çalışması gerekir. Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in el-Fadl'ı men ettiği halde kadına bir şey dememesi, hükümde ikisi de bir olduğu için kadının bunu anlayacağına itimad ettiğinden ileri gelmiş olabilir. Yahut el-Fadl'ı men etmekle ikisini de kasdetmiş olabilir. Mâlikîlerden bazıları bu hadisi delil getirerek kadının yüzünü örtmesi lâzım gelmediğine hükmetmişler ve: "Erkeğe düşen vazife, kadına bakmamaktır" demişlerdir.

4. el-Fadl'ın kadına bakması, insan tabiatının Âdemoğluna üstün geldiğini ve insanın şehvetlerine karşı olan zaafını gösterir.

5. Bir kadının erkek adına hac yapması câizdir.

6. Anne ve babaya iyilik olarak, ihtiyaçlarını karşılamak, borçlarını ödemek ve âciz kaldıkları zaman onların adına hac yapmak teşvik edilmiştir.

7. Bizzat hac yapmaktan âciz olan kimse adına hac yapılması câizdir. Hanefîlerle, Sevrî, Şâfiî, Ahmed,İshak,Ebû Sevr, Dâvûd, İbnu'l-Münzir ve Mâlikî âlimlerinden İbn-i Habib bu görüştedirler.Bu konuda kendisi adına hac yapılacak kimseye haccın sıhhatli zamanında farz olmasıyla, kendisine vekil göndermeyi câiz kılan meşrû bir mazereti bulunduğu zamanda farz kılınmış olması arasında bir fark yoktur. Ancak Ebu Hanife'den rivâyet edilen bir görüşe göre başkası adına yapılacak haccın, onun adına kabul olunabilmesi için o kimseye haccın sıhhatli zamanında farz olması ve âciz duruma düşünceye kadar hac farizasını edâ etmemiş olması gerekir.

Sonuç olarak, Hanefî mezhebine göre bir kimsenin başkası adına hac yapabilmesi konusunu şu şekilde özetlemek mümkündür:

a. Bir kimsenin başkası adına nâfile hac yapması kayıtsız-şartsız câizdir.

b. Başkası adına yapılan farz haccın sahih olabilmesi için kendisi adına hac yapılan kimsenin hac yapmaktan âciz durumda olması ve iyileşmesinden ümidin kesilmiş olması gerekir.

c. Niyetin, kendisi adına hac yapılan kimse için olması gerekir. Telbiye sırasında "lebbeyke an fulan- falan kimse adına lebbeyk" diyerek hac sahibinin adının anılması menduptur.

d. Efdal olan böyle bir haccı yapacak kimsenin hür, erkek, daha önce kendi adına hac yaptığı için hac meselelerini iyi bilen bir kimse olmasıdır.

e. Başkası adına hac yapacak kimsenin -yolda hastalanmış bile olsa-bu haccı mutlaka bizzat kendisinin yapması, yerine başkasını vekil tayin etmemesi gerekir. Ancak yola çıkarken hac sahibinin böyle bir izin, vermiş olması müstesna.

İmam Mâlik ile Leys'e göre "hayatta olan bir kimse adına başkasının hac yapması câiz değildir.Yalnız hac yapmadan ölen kimse adına başkası hac yapabilir. Bu konudaki delilleri ise şudur:

﴿...وَلِلَّهِ عَلَى ٱلنَّاسِ حِجُّ ٱلۡبَيۡتِ مَنِ ٱسۡتَطَاعَ إِلَيۡهِ سَبِيلٗاۚ وَمَن كَفَرَ فَإِنَّ ٱللَّهَ غَنِيٌّ عَنِ ٱلۡعَٰلَمِينَ ٩٧﴾ [سورة آل عمران من الآية: ٩٧]

"Yoluna gücü yetenlerin Beytullah'ı haccetmeleri, Allah'ın insanlar üzerindeki bir hakkıdır. Kim de (haccın farz oluşunu) **inkâr ederse, bilsin ki Allah, âlemlerden** (onun haccından ve diğer amellerinden) **müstağnîdir."**[1]

Sözü geçen imamlara göre âyet-i kerimede söz konusu olan "yol bulabilmek" veya "güç yetirebilmek" insanın bu gücü bizzat kendi nefsinde bulmasıyla gerçekleşir.

Hacca gitmeyi ancak başkalarının gücüyle başarabilen kimseler, kendi nefislerinde bu gücü bulamamış sayılırlar. Bu bakımdan kendilerine hac yapmak veya yaptırmak lâzım gelmez. Esasen hac da namaz gibi vekâlet kabul etmeyen ibâdetlerdendir. Gerek sıhhatli iken, gerekse âcizlik halinde hac için vekâlet vermek câiz değildir. Çünkü ibâdetler imtihan için farz kılınmışlardır.Bu imtihan ise, bedenî ibâdetlerde ancak bedeni zahmete ve meşakkate sokarak onu yormakla gerçekleşir. Ancak zekât farklıdır. Çünkü zekâtta imtihan malı eksiltmekle yapılır. Malı eksiltmek ise, kişinin kendi eliyle gerçekleşebileceği gibi başkasının eliyle de gerçekleşebilir.

Yine bu görüşte olan imamlar, "kişinin bir başkası adına hac yapmasının câiz olduğunu ifâde eden hadis-i şerifler, bu konudaki âyet-i kerimeye aykırıdırlar. Bu itibarla mütevâtır olan âyet-i kerimeyle amel etmek bu hadislerle amel etmeye tercih edilir" demişlerse de, kendilerine şöyle cevâb verilmiştir:

"Ayet-i kerimenin ifâdesi geneldir. Bu konudaki hadisler ise, âyet-i kerimedeki genel ifâdeleri açıklayan ayrıntılı ifâdelerdir. Âyet-i kerimede hac yapmaya gücü yetmeyenlerin üzerlerine hac farz olmadığı genel bir ifâde olarak bildirilmiş, fakat bunların kimler olduğu açıklığa kavuşturulmamıştır.Fakat hadis-i şerifler, bunların iyileşmelerinden ümit kesilen kimseler olduğunu açıklığa kavuşturmuştur. Bu bakımdan âyet-i kerime ile hadis-i şerif arasında herhangi bir çelişki söz konusu değildir.

Ayrıca, âyet-i kerimedeki "yol bulabilmek" diye ifâde edilen "güç yetirme" şartının gerçekleşebilmesi için bu gücün bizzat insanın kendi nefsinde, başkalarının yardımı olmadan bulunması gerektiğini savunmak da yanlıştır.

---

[1] Âl-i İmrân Sûresi: 97

Haccın gerçekleşebilmesi için insanın kendi bedeni dışında azığa ve bineğe de ihtiyaç vardır.

Bütün bu anlatılanlar "başka birinin, yerine hac yapmanın câiz olduğunu" savunan âlimlerin haklı olduğunu ortaya koymaktadır. Nitekim Hafız İbn-i Hacer'in beyânına göre, vasiyette bulunan bir kimse adına hac yapılabileceğini Mâliki âlımleri de kabul etmektedir.[1]

Şâfiî âlimlerinden Hattâbî bu mevzu ile ilgili olarak şunları söylemiştir:

"Bu hadis-i şerif bir kimsenin hayatta olsun veya olmasın bir başkası adına hac yapmasının câiz olduğuna delâlet etmektedir. Çünkü hac, vekâlet kabul etme bakımından, namaz ve oruç gibi- bedenî ibâdetlere benzemez.İmam Şâfiî de bu görüştedir.Ancak İmam Mâlik bu görüşte değildir ve kendisi için hac yapılmasını vasiyet etmeden ölen bir kimsenin malından sadaka vermek ve köle azat etmek, bence o malla o kimse adına hac yapmaktan daha iyidir, derdi".

İbrahim en-Nehâî ile İbn-i Ebî Zî'b de; "Bir kimse, başkasının yerine hac yapamaz" derlerdi. Oysa Ebu Dâvûd hadisi onların aleyhine bir delildir. Aynı zamanda bu hadis bir maldan ihtiyarlığında veya kötürümlük halinde yararlanmakta olan kimseye mâlî gücü yettiği takdirde yerine hac yapmak üzere bir başkasını görevlendirmesini gerekli kılar. Bazıları da bu hadisin metninde geçen "Allah'ın kullarına farz kıldığı hac, babama yaşlı iken yetişti" cümlesine "babam ihtiyar bir halde iken müslüman oldu" anlamı vermişlerdir. Bu hadis-i şerif aynı zamanda kadının erkek adına hac yapabileceğine de delâlet eder. Ancak bazı ilim adamları kadının ihramda erkeğin giyemeyeceği giysileri giydiği gerekçesiyle "erkeğin yerine ancak bir erkeğin hac yapabileceğini" savunmuşlardır.

İmam Mâlik ile Ebu Hanife kötürüm olan bir kimseye haccın farz olmadığını söylemişlerdir. Ancak Ebu Hanife'ye göre kötürüme, sağlam iken hac farz olduysa kötürüm olduktan sonra bu farz kendisinden sâkıt olmaz, edâ etmesi gerekir. İmam Mâlik'e göre ise, bu farz ondan sakıt olur.[2]

Kötürüm olan bir kimsenin yerine başkasının hac yapmasının câiz olduğu görüşünde olan kimseler; kendi adına hac yaptıran kötürümün sıhhate kavuşunca tekrar hac yapması gerekip-gerekmediği konusunda da ihtilâf ettiler.Bunların büyük çoğunluğuna göre kendisi adına hac yapılan kötürümün sıhhate kavuşunca hac yapması gerekir.

İmam Ahmed ile İshâk'a göre ise, gerekmez.Çünkü o zaman bir kişiye haccın iki defa farz olduğu neticesi hasıl olur. Fakat İmâm Ahmed ile İshâk'ın bu görüşleri "bu iki hacdan biri farz, diğeri de nâfile olur," gerekçesiyle reddedilmiştir.

---

[1] Buhârî; Cezâu's-Sayd, hadis no: 22.
[2] Hattâbî; Meâlimu's-Sunen, c: 2, s: 171.

Sonuç olarak şunu da söylemek isteriz ki, bir kimse adına başkasının hac yapması konusunda İmam Mâlik'ten üç görüş rivâyet edilmiştir. Meşhur olan birinci görüşe göre, ölmüş bir kimse adına da olsa, bir kimse diğer bir kimse adına hac yapamaz. İkinci görüşe göre ölen bir kimse adına çocukları hac yapabilir. Üçüncü görüşe göre ise, ölenin vasiyeti varsa, onun adına başkasının hac yapması câizdir.[1]

عَنْ أَبِي رَزِينٍ َ ِ َ اللهُ عَنْهُ أَنَّهُ قَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ! إِنَّ أَبِي شَيْخٌ كَبِيرٌ، لَا يَسْتَطِيعُ الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ وَلَا الظَّعْنَ. قَالَ: حُجَّ عَنْ أَبِيكَ وَاعْتَمِرْ.)) [رواه أحمد والترمذي والنسائي وابن ماجه]

Ebu Razîn'den rivâyet olunduğuna göre o şöyle demiştir:

"Ey Allah'ın elçisi! Babam ihtiyar bir kimsedir. Hac ve umreye gücü yetmiyor, yolculuğa da dayanamıyor (yaşlılığından dolayı ne yürüyebiliyor, ne de bineğe binebiliyor) dedi.

Bunun üzerine Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurdu:

- Babanın yerine hac ve umre yap." [2]

AÇIKLAMA:

Bu hadis-i şerif âciz durumda kalan bir kimsenin yerine başkasının hac veya umre yapmasının câiz olduğuna delâlet etmektedir.

"Babanın yerine umre yap" cümlesine bakarak Şâfiî ve Hanbelî âlimleri umrenin de hac gibi farz olduğu kanaatine varmışlardır. Beyhâkî'nin Müslim b. Haccâc'dan rivâyet ettiği bir hadiste ifâde edildiğine göre Ahmed b. Hanbel konumuzu teşkil eden Ebu Dâvûd hadisini kasdederek şöyle dermiş:

"Umrenin farz olduğuna dâir bu hadisten daha güzel ve daha sahih bir hadis bilmiyorum."[3]

Bilindiği gibi Hanefî ve Mâlikî âlimlerine göre, umre yapmak sünnettir. Ve yine bu iki mezhep âlimlerine göre bir kimsenin başkası adına hac veya umre yapması kendisine farz değildir. Ve konumuzu teşkil eden hadisteki: "Babanın yerine hac ve umre yap" emri, farziyyet değil, mendupluk ifâde eder.[4]

---

[1] Sünen-i Ebî Davud; hadis no: 101-105.

[2] Tirmizî; Hac, hadis no: 87. Nesâî; Menâsik, hadis no: 2,10. İbn-i Mâce; Menâsik, hadis no: 10. Ahmed b. Hanbel, 4,10, 11, 12. Sünen-i Ebî Davud; hadis no: 105-106.

[3] Beyhakî; es-Sünenü'l-Kübrâ, c: 4, s: 350.

[4] Sünen-i Ebî Davud; hadis no: 106.

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللهُ عَنْهُمَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَمِعَ رَجُلًا يَقُولُ: لَبَّيْكَ عَنْ شُبْرُمَةَ. قَالَ: مَنْ شُبْرُمَةُ؟ قَالَ أَخٌ لِي أَوْ قَرِيبٌ لِي. قَالَ: حَجَجْتَ عَنْ نَفْسِكَ؟ قَالَ: لَا. قَالَ: حُجَّ عَنْ نَفْسِكَ، ثُمَّ حُجَّ عَنْ شُبْرُمَةَ.))

[رواه أبو داود وابن ماجه]

İbn-i Abbas'tan -Allah ondan ve babasından râzı olsun- rivâyet olunduğuna göre, Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- bir adamı:

- Şubrume için lebbeyk, derken işitince ona:

- Şubrume kimdir? diye sordu.

Adam: Kardeşimdir -yahutta- Yakınımdır, deyince ona:

- Sen kendin için hac yaptın mı? diye sordu.

Adam: Hayır, deyince;

- Sen (önce) kendin için bir hac yap, ondan sonra Şubrume'nin yerine hac yap, buyurdu."[1]

AÇIKLAMA:

Hadis-i şerifte sözü geçen adam Nubeyşe b. Abdullah'tır.Bu hadisi Tâvûs, İbn-i Abbas'tan şu anlama gelen sözlerle rivayet etmiştir:

"Peygamber -sallallahu aleyhi ve sellem- Nubeyşe için telbiye getiren bir adamı işitti de ona:

- Ey Nubeyşe adına telbiye getiren adam! Senin şu getirdiğin telbiye Nubeyşe içindir. Bir de kendin için hac yap" buyurdu.

Bu hadisi rivâyet eden Dârekutnî, daha sonra şu ta'liki ekler:

"Hasan b. Umâre bu hadisi tek başına rivâyet etti, onun, rivâyet ettiği hadisler ise metruktur. Bu konuda tercih edilen hadis, İbn-i Abbas'tan rivâyet edilen Şubrume hadisidir."[2]

"Sen kendin için hac yaptın mı?" cümlesi, İbn-i Mâce'nin rivâyetinde, "Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- ona:

- Sen hac yaptın mı? diye sordu.

---

[1] İbn Mâce; Menâsik, hadis no: 9. Sünen-i Ebî Davud; hadis no: 106-107.

[2] Dârekutnî, Sünen, II, 268.

Adam: Hayır, deyince, "Bu haccı kendin için yap sonra bir de Şubrume için yaparsın" buyurdu, şeklinde gelmiştir. [1]

BAZI HÜKÜMLER:

1. Kendisi hac yapmadığı halde başkası için hac yapmak üzere ihrama giren bir kimsenin bu ihramı kendisi adına değiştirmesi gerekir.Çünkü hadisteki Şubrume için ihrama girmiş olan kimseye Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem-'in: "Sen (önce) kendin için bir hac yap da sonra Şubrume'nin yerine hac yap" diye emir vermesi bunu ifâde eder.

Şöyle ki: Şubrume adına ihrama girmiş olan kimsenin bu emri gerçekleştirebilmesi, ancak bu ihramı kendisi adına değiştirmesiyle mümkündür. Buna göre kendisi için hac yapmamış olan bir kimsenin (isterse hac yapmak imkânına sahip bulunmasın) ölü veya diri herhangi bir kimse adına hac yapması câiz değildir. Şâfiî ve Hanbelî âlimleri ile el-Evzâî ve İshâk bu görüştedirler. Ahmed b. Hanbel'den rivâyet edilen bir görüşe göre de bu hac, haccı yapan kimse için sahih olamayacağı gibi kendisi adına hac yapılan kimse için de sahih olmaz.

2. Mâlikî ve Hanbelî âlimlerine göre ise, kendisi için hac yapmamış olan bir kimsenin başkası için hac yapması mekruhtur. Çünkü hadis-i şerifte Şubrume için ihrama giren kimseye önce kendisi için, ondan sonra başkası için hac yapması ile ilgili emir mendupluk ifâde eder. Buna göre bu menduba uymamak tenzihen mekruhtur.

3. İmam Sevrî'ye göre ise, hac yapmaya imkânı olan kimsenin kendisi için hac yapmadan başkası adına hac yapması câiz değildir. Fakat kendisinin hac yapma imkânı yoksa, o zaman başkası adına hac yapması câiz olur.

4. Hanefî âlimlerine ve taraftarlarına göre, konumuzu teşkil eden hadis zayıftır. İmam Ahmed'in beyânına göre bu hadisi Abde b. Süleyman merfû' olarak rivâyet etmişse de, bu rivâyet hatalıdır.İbnu'l-Münzir'e göre de,bu hadisin merfû' olarak rivâyeti sâbit değildir. Tahâvî'ye göre ise, bu hadis mevkuftur.

5. Birinci görüşü temsil eden âlimlere göre ise bu hadis merfûdur ve bu hadisi merfû' olarak rivâyet eden Abde b. Süleyman, kendisine Buhârî ve Müslim'in de itimat ettiği güvenilir bir râvidir. Muhammed b. Bişr el-Abdî ile Muhammed b. Abdillah el-Ensârî de onun gibi bu hadisi merfû' olarak rivâyet etmişlerdir. Hadisin merfû' olduğunun rivâyet edilişi mevkuf olarak rivâyet edilişine nisbetle bir ziyâdelik ifâde eder. Bilindiği gibi güvenilir râvilerin rivâyet ettikleri ziyâdelik makbuldür.Beyhâkî'ye göre de bu hadisin senedi sahihtir. Ebu Ömer İbn-i Abdilberr'e göre ise, bu hadisi merfû' olarak rivâyet eden râvi hâfızdır, bu bakımdan başkalarının tesbit edemedikleri bazı rivâyetleri tesbit etmiş olması tabiidir.Bu sebeple hâfızın tesbit ettiği ve diğer rivâyetlere göre fazlalık ifâde eden rivâyetleri tercihen kabul etmek gerekir.

---

[1] Sünen-i Ebî Davud; hadis no: 107.

6. İbnu'l-Kattan'ın beyânına göre bu hadisi merfû' olarak rivâyet eden râviler güvenilir kimselerdir. Başkalarının bu hadisi mevkuf olarak rivâet etmesi, onların bu hadisi merfû' olarak rivâyet etmelerine bir zarar vermez. Çünkü onlar hâfızdırlar. Başkalarının tesbit edemedikleri incelikleri tesbit edip rivâyet etmeleri gayet tabiidir.Bu hadisin bazıları tarafından mevkuf, bazıları tarafından da merfû' olarak rivâyet edilmiş olmasını şu şekilde izah etmek de mümkündür:

Bu hadisi İbn-i Abbas'tan mevkuf olarak rivâyet edenler, İbn-i Abbas'ın bu konudaki görüşünü nakletmişler, merfû' olarak rivâyet edenler ise, İbn-i Abbas'ın rivâyetini nakletmişlerdir.[1]

[1] el-Aynî; Umdetu'lKârî,c: 9, s: 129.